

jutottak el Szentpétervárra és Oroszországba, majd utóbb egészen Kazanyba. Más európai koronák kapcsán ugyanakkor Schmeizel elsősorban a francia Carolus Paschalius 1610-ben Párizsban megjelent *Coronarum Libri X*, azaz *10 könyv a koronákról* című művére támaszkodott.

Mindez még akkor is igen figyelemreméltó, ha az orosz fordító érthetően nem ismerte sem Révay Péter nevét, sem 1659-ben megjelent latin nyelvű munkáját, így a latin *de Rewa* személynévéről — nem tévedés — egyenes köznevet, *derevót*, azaz oroszul 'fát' formált. Ugyanakkor a magyarországi kutatás nagy adóssága, hogy míg most az orosz kézirat és magyar fordítása révén részben még Schmeizel latin koronatorténeti munkája is elérhetővé vált a magyar tudományos közönség számára, addig Révay korona- és országtörténeti művének megjelentetésével (amely Schmeizel egyik, ha nem legfőbb forrása volt a magyar korona bemutatásához) még adós a kutatás. Reményeink szerint azonban már csak igen rövid ideig. Tóth Gergely munkásságának köszönhetően ugyanis éppen napjainkban kezdjük felfedezni és újraértelmezni a *Monarchiát* (vö. *Tóth Gergely: Lutheránus országtörténet újszoitikus keretben: Révay Péter Monarchiája*. In: *Clio inter arma. Tanulmányok a 16–18. századi magyarországi történetírásról*. Szerk. Tóth Gergely. Budapest 2014. [Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések] 117–147.), amelynek kritikai kiadásán és magyar fordításán a Lendület Kutatócsoport keretében intenzíven dolgozik egy általa vezetett kisebb munkacsoport.

A fentiekben elmondottak alapján talán túlzás nélkül megállapítható, hogy napjaink citációkkal mért szakmai világában milyen jó lenne, ha olyan erős tudományos kapcsolatok élnének mindenütt Európa-szerte, miként Révayék és Schmeizelék idejében a 17–18. századi Közép-Kelet-Európában. E kötet ugyanis — s ennyi kritikát még e kiváló vállalkozás esetében is megengedhet a recenzens — valójában nemcsak az orosz–magyar, hanem legalább ennyire a 18. század eleji német–orosz, pontosabban a jénai–szentpétervári tudós kapcsolatok egyik meghatározó, magyarországi gyökerekkel bíró szerzője miatt magyar szempontból is kiemelkedően fontos dokumentuma. Mivel azonban e kötetben kontinensünk keleti régiójából kazanyi, moszkvai, pécsi és budapesti tudósok — egy szegedi–egri kolléga friss doktori értekezésére, valamint orosz, angol, amerikai, olasz és természetesen magyar kutatók újabb eredményeire támaszkodva — tettek közé egy sok szempontból kiemelkedő orosz nyelvű kéziratot forrást, a magyar–német–orosz kulturális-tudományos kapcsolatok fontos dokumentumát, úgy vélem, joggal jelenthetjük ki: a tudományos kapcsolatok intenzív ápolására Közép- és Kelet-Európában továbbra is megvan minden remény. E kapcsolati hálót és szakmai közeget a jövőben is megőrizve aktív részesei maradhatunk a kontinens tudományos és szellemi vérkeringésének.

Pálffy Géza

MAGYAROK ÉS SZERBEK, 1918–2012.

Együttélés, múltfeltárás, megbékélés

HUNGARIANS AND SERBS, 1918–2012.

Coexistence, Revealing the Past, Reconciliation.

Szerk. Glatz Ferenc

Budapest 2013, MTA BTK TTI, 509 o.

2013. június 26-án a vajdasági Csúrogon Áder János magyar és Tomislav Nikolić szerb államfő közös főhajtással emlékezett meg a „hideg napok” (a magyar hatóságok 1942. januári razzia-ája) és a „még hidegebb napok” (a jugoszláv partizánok 1944. őszi megtorlásai) áldozatairól. Az ünnepi eseményt megelőzően a szerb parlament nyilatkozatban ítélte el a magyarellenes vérengzéseket, a magyar államfő pedig a magyar hatóságok bűnei miatt kért bocsánatot.

A két elnök valóban történelmi jelentőségű főhajtása kivételes és felemelő, Európa-szerte ritkaságszámba menő állomása volt két nemzet közös önvizsgálatának, magyarok és szerbek (reméljük, ezzel a gesztussal nem félbemaradó!) megbékélési folyamatának. Egy ilyen kiemelkedő esemény persze nem valósulhatott volna meg a két ország érdekeinek szerencsés egybeesése és közös politikai akarata nélkül: magyar részről már régóta megvolt rá a szándék, a 2012. májusi választások pedig szerb részről is megnyitották a lehetőséget. Naivítás lenne tehát azt hinnünk, hogy a közös megemlékezés egy értelmiségi kezdeményezésnek, ill. az abból kinőtt Magyar-Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság munkájának volt köszönhető. Ám hogy volt benne szerepe, mi sem

bizonyítja jobban, mint hogy eme kezdeményezés egyik eredményét, jelen kötetet a szerkesztő, egyben az egész kezdeményezés inspirátora és a Vegyes Bizottság akkori magyar társelnöke, Glatz Ferenc akadémikus 2013. június 25-én a Szerb Nemzeti Könyvtárban a két államfő jelenlétében mutathatta be.

A *Magyarok és szerbek, 1918–2012* egyfelől dokumentum-kiadvány, amely a Vegyes Bizottság, ill. annak magyar tagozata munkáját reprezentálja, másfelől pedig tanulmánykötet, amely a két nép és állam kapcsolattörténetének az első világháború végétől a második világháború végéig tartó szakaszát mutatja be. Egy tragikus korszakot, amelyben hol az egyik, hol a másik állam okozott súlyos, máig ki nem hevert sérelmeket a másik nemzetnek, s amely sérelmek egyike, az 1944–45-ös magyarellenes bosszúhadjárat évtizedeken át előbb teljesen elhallgatott, majd feldolgozatlan és megkövetetlen maradt.

A kötet tanulmányai az MTA Történettudományi Intézete és Társadalomkutató Központja, valamint az Európa Intézet szervezésében 2011. szeptember 30-án Budapesten megtartott, *Az együttéléstől a tömeggyilkosságokig a Balkánon a 20. században* c. nemzetközi konferencián elhangzott előadások közül kerültek ki, amelyeket kiegészítenek a Vegyes Bizottság felkérésére készült további írások. Ezek együttesen átfogó képet adnak mind a Vegyes Bizottság munkájáról (az 1941–1948 közötti magyar-szerb viszony feldolgozása), mind annak tágabb kontextusáról (út a második világháborúhoz, a délszláv térség helyzete a háború éveiben, a Tito-rezsim berendezkedését kísérő megtorlások). A kötet szerkezetiileg két nagy egységre és három fejezetre oszlik: az első két fejezet (*Út a II. világháborúhoz; A világháborúban*) tartalmazza a szaktanulmányokat, míg a harmadik fejezet (*Akadémiai múltfeltárás*) a Vegyes Bizottság működését dokumentálja. A két első fejezet húsz váltakozó terjedelmű (néha csak rövid összefoglalóként megírt), és nem mindig hibátlan (már az MTA elnökének előszavában azt olvashatjuk, hogy Magyarország 1941-ben hadat üzent Jugoszláviának), de tartalmilag egyaránt értékes munkát tartalmaz. A tanulmányok között vannak átfedések, több szerző is kitér egy-egy témára, de ez sokszor kifejezetten hasznos, különösen amikor magyar és szerb véleményeket is olvashatunk ugyanarról a kérdéstről. Megbékélési projekthez illően nemes gesztus volt annak a szerkesztési alapelvnek az érvényesítése is, hogy mindkét oldal elsősorban a „saját” bűneivel vessen számot. Ebből fakad, hogy az 1941-es magyar bevonulás során elkövetett atrocitásokkal, a hideg napokkal és a zsidóság sorsával a legtöbbet magyar szerzők foglalkoznak (A Sajti Enikő, Pejtin Attila, Stark Tamás), az 1944–45-ös bosszúhadjáratról pedig két szerb kutató, Gojko Malović és Zoran Janjetović. A kötet az „egyszerű olvasó” vélhető politikai várakozásaival ellentétben nem közöl „teljes és végleges” adatokat a magyar áldozatok számáról, sem arról, hogy közülük hányan lehettek résztvevői valamilyen valódi 1941–1944-es büntettnak. Ilyen listák összeállítása nem volt és a kutatások adott szintjén nem is lehetett célja a kötetnek. Azonban a könyv elolvasása alapján reálisnak tekinthetjük a bizottság jelenlegi magyar társelnökének, Kocsis Károly akadémikusnak az MTA honlapján olvasható becslését, amely szerint 13–14 ezerre tehető a magyar áldozatok száma (http://mta.hu/mta_hirei/teljesnek-tekintheto-a-delvideki-magyar-aldozatok-nevsora-136548/).

Glatz Ferencnek az első és a harmadik fejezetet bevezető tanulmányai (*Történelmi együttélés és európai jövő; Megbékélés, de hogyan?*) a kötet teoretikus szempontból is legfontosabb részei közé tartoznak. A multikulturális társadalmak sajátosságait felvillantva a szerző bemutatja a második világháború utáni európai megbékélési folyamatokat, érvel azok kárpát-medencei és a tágabb közép-kelet-európai követése mellett, s összefoglalja a térség megbékélési programjaira vonatkozó nézeteit. Alaptézise, hogy a térség népeinek ma — s az elmúlt 200 évben lényegében most először — több a közös érdeke, mint az érdekelletéte, ám az európai integráció kínálta előnyöket többek között azért nem tudják kiaknázni, mert az elmúlt évszázadok meg-megújuló etnikai-vallási konfliktusainak emléke fájón él bennük; sőt ezek a konfliktusok részben még ma is fennállnak. Ezért ahhoz, hogy mai érdekeinket felismerjük és a jövőre nézve sikeres programokat alkothassunk, először a lelkekben kell békét teremteni. A megbékélés alapja pedig az őszinte múltfeltárás, a kölcsönös beismerés és bocsánatkérés, ill. a korrekt kisebbségpolitika.

Glatz Ferenc az MTA Történettudományi Intézetének igazgatójaként ezért indította meg 2007-ben, az Európai Unió délkeleti bővítésével párhuzamosan a történelmi megbékélés regionális programjait, közöttük nagy hangsúlyt fektetve az 1944. őszi magyarellenes bosszúhadjárat miatt neuralgikus magyar-szerb relációra. A kezdeményezés idővel politikai döntéssé érett: 2009. október 12-én a két akkori államfő, Sólyom László és Boris Tadić budapesti találkozájukon megállapodtak a két nemzet 1941–1948 közötti kapcsolatait feltáró közös akadémiai testület létrehozásában. Ennek alapján 2010-ben az MTA és a SANU (Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia) el-

nökei felkérték Glatz Ferenc és Vojislav Stanovčić akadémikusokat a Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság létrehozására és társelnöki feladatainak ellátására, majd 2011. január 6-án hivatalosan is megkezdte munkáját a magyar tagozat (honlapja: <http://www.magjarszerbmult.hu>). Jelen kötet lényegében a Vegyes Bizottság „időközi munkajelentése”, amelyet remélhetőleg újabbak követnek majd, mivel a bizottság (amelynek magyar tagozatát 2014. január 28. óta, mint már említettük, Kocsis Károly akadémikus vezeti) mandátuma 2015 végéig érvényes, így az továbbra is működik.

Arnold Suppan *Út a II. világháborúhoz Kelet-Közép-Európában* c. írása a térség 1920–30-as évekbeli fő trendjeit összefoglalva megfelelő alapot, jó bevezetést nyújt a kötet további tanulmányaihoz. Dujmov Milán *A Budai Szerb Ortodox Püspökség* történetét bemutatva a magyarországi szerbség életének egy fontos szeletébe nyújt bepillantást. Pál Tibor két írással is szerepel a kötetben. *Az Impériumváltás és a Bácska* egy rövid áttekintés az 1920–30-as évek demográfiai folyamatairól, a *Bácska a világháborúban* pedig az 1941–44-es időszak összefoglalása.

Hornyák Árpád munkája (*Jugoszláv-magyar államközi kapcsolatok, 1920–1941*) a kötet egyik legalaposabb és legjobban dokumentált tanulmánya. Különösen tanulságos az örökbarátsági szerződéshez vezető útnak (az érdekelt, köztük nagyhatalmi felek eltérő, de az adott pillanatban komplementer szempontjainak) a bemutatása. Sipos Péter *Jugoszlávia felosztása 1941-ben* c. tanulmánya részletes és árnyalt képet ad a délkelet-európai térségben 1940 nyara és 1941 tavasza között zajló folyamatokról, a német dominancia abszolúttá válásáról, ami ellehetlenítette a „fegyveres semlegesség” magyar külpolitikai platformját. Ablonczy Balázs (*Teleki Pál dilemmái*) és Szakály Sándor (*A Délvidék visszafoglalása és a magyar katonai vezetés*) ezt a szálát folytatva Magyarországnak az 1941. áprilisi intervencióba való belesodródását/bekapcsolódását vázolja fel.

Soksevičs Dénes *A Független Horvát Állam, 1941–1945* és Vladimir Gajger *Embervesztés Horvátországban 1941–1944* c. tanulmányai nem kapcsolódnak közvetlenül a kötet tárgyához, nem tárgyalják a magyar-szerb relációt. Ennek ellenére a kötet legfontosabb írásai közé tartoznak, mert képet adnak a délszláv térségben a világháború idején zajló általános folyamatokról.

Hasonlóképpen a kötet legfontosabb és legszínvonalasabb munkái közé tartozik A. Sajti Enikő *Az újvidéki razzia elő- és utótörténete* c. tanulmánya, amely átfogja a Délvidék egész történetét 1941 áprilisától 1944 elejéig. Bemutatja a magyar bevonulást, katonai közigazgatást és a razziát (amelyek együtt 6–7,5 ezer civil áldozatot követeltek), valamint a Kállay-kormány békéltető lépéseit (1943-as per, kisebbségpolitikai gesztusok), rámutatva azok 1944 őszi teljes lenullázására, mert „a győztesek az első hónapokban nem ismertek irgalmat”. Pejín Attila (*Zsidósors a Vajdaságban, 1920–1945*) és Stark Tamás (*A zsidóság összegyűjtése és táborba szállítása*) pedig a délvidéki zsidóság negyedszázados történetét foglalják össze, megállapítva hogy a visszacsatolt területeken a holokauszt legalább 13 ezer áldozatot követelt.

A fejezet három következő írása szerb történészek tollából való, s különösen érdekesek abból a szempontból, hogy bepillantást engednek a szerb történetírás álláspontjaiba és a téma kutatásában elért eredményeibe. Srđan Cvetković a magyarellenes akciókkal közvetlenül nem foglalkozik, de *A leszámolás, „likvidálás” korszaka, 1944–1953* c., a háború utáni szerbiai politikai elnyomás jellegét és mechanizmusait bemutató munkája felvázolja azt az általános politikai, intézményi és morális hátteret, amelybe a magyarellenes tisztogatások illeszkedtek. Zoran Janjetović *Kisebbségi sors a II. világháború végén* c. komparatív elemzése a jugoszláviai németek és magyarok helyzetének korrekt és tárgyyszerű bemutatása. A megtorlás mértékét illetően óvakodik a számháborúskodásba való belebonyolódástól, mondván hogy a kivégzések kivizsgálása még nem tekinthető befejezettnek (s ebben igaza van). Ugyanakkor az általa idézett adatok alapján az vélelmezhető, hogy szerinte a „bosszú első hullámának” (1944 ősze) a két kisebbségből 10 ezernél többen (külön-külön) nem eshettek áldozatul.

Gojko Malović *Katonai igazgatás a Vajdaságban (Bánát, Bácska és Baranya), 1944–1945* c. írása is több szempontból gazdagítja az akkori vajdasági történésekről szóló ismereteinket. Ugyanakkor a szövegnek vannak vitatható (ha nem is mindig racionális mag nélküli) kitételei, nem is a kisebbségek helyzetét illetően (ebből a szempontból a tanulmány elfogadható), hanem inkább a szerbség és a titói Jugoszlávia viszonyával kapcsolatban. De ezek sem haszontalanok, mert érzékeltetik a mai szerb történettudományt jelentős mértékben átható horvát- és jugoszláv-ellenes attitűdöt. Megtudhatjuk pl., hogy a „két felszabadító mozgalmat” (említés nélkül marad a csetnikek elhatalmasodó kollaborációja) „jórészt” — sőt az angol változat szerint „almost exclusively” — szerbek alkották. Ennek ellenére az 1944. nyári „nagyhorvát puccs” (az emigráns kormány átalakítása) után Tito és Šubašić személyében immár mindkét kormány élén

horvátok álltak, akiknek sok szempontból nagyon hasonló nézeteik voltak a háború utáni Jugoszláviáról. Azt is megtudhatjuk, hogy a szerbek iránt teljesen bizalmatlan Tito igyekezett mindenhová horvátokat kinevezni. A vajdasági katonai közigazgatásért ténylegesen felelős „horvát triumvirátusnak” pedig (Tito, Ivan Rukavina és a magyar származású Kosta Nađ) egyebek mellett az volt a stratégiai célja, hogy „üres teret” biztosítson a szerbek belső áttelepítéséhez (azaz a Vajdaságba Jugoszlávia azon részeiből — Malović felsorolása alapján Ószerbián és azon a Szlovénián kívül, ahol gyakorlatilag amúgy sem éltek, minden honnan — , ahol nem kívánatos elemnek tekintették őket). Ezúttal nem mennék bele ezeknek a kötet tárgyához közvetlenül nem kapcsolódó fejtegetéseknek az elemzésébe; inkább tekintsük úgy, hogy felhívják a figyelmet arra, miszerint valóban helyesebb a bosszúhadjáratot jugoszlávnak, mint szerbnek nevezni.

Stefan Troebst *Helyreállítható-e a multietnikus társadalom?* c. tanulmánya a kötet teoretikus szempontból egyik legfontosabb írása. A szerző a címben megfogalmazott kérdésre a nacionalizmus és az erőszak viszonyát taglaló társadalomtudományi paradigmák és az 1991 utáni gyakorlati tapasztalatok alapján keres választ. Konklúziója hűvösen pesszimista, de elfogadható: egy háború és erőszak által szétrombolt multietnikus társadalmat nem lehet helyreállítani, legfeljebb — hosszú távon és kedvező körülmények esetén, generációváltást, politikai kitartást és anyagi ráfordítást feltételezve — az újraépítését lehet remélni.

A szaktanulmányok sorát két vajdasági „tudósítás” zárja. Forró Lajos *A 183-as fond* c. írása a Vajdasági Levéltár kutatási lehetőségeiről ad számot, Teleki Júlia *Magyar Holokauszt* c. személyes hangvételű visszaemlékezése pedig a csúrogi megtorlást, valamint a későbbi kutatómunka szakmai és politikai kálváriáit idézi fel.

A kötet harmadik fejezete (*Akadémiai múltfeltárás*) a Vegyes Bizottság dokumentumaiból ad válogatást, elsősorban a magyar tagozat munkájára koncentrálna. Közli Glatz Ferenc már hivatkozott programadó tanulmányát (*Megbékélés, de hogyan?*) és a tagozat hároméves munkájáról az MTA elnöke részére készített összefoglalóját, Vojislav Stanovčić szerb társelnök egyik beszédét, kutatási beszámolókat (Fodor István, Mezei Zsuzsanna, A. Sajti Enikő, Geccsényi Lajos), valamint több, a szerb tagozattal és a vajdasági magyar intézményekkel kötött egyezményt és közösen kiadott nyilatkozatot.

A kötet egyik legnagyobb érdeme a kétnyelvűség, a tanulmányok magyar és angol nyelvű megjelenítése. Ezzel lehetővé vált, hogy ezt a szakmai és politikai szempontból egyaránt fontos könyvet az itthoni és a vajdasági magyar olvasókon (és egy maroknyi magyarul is tudó szakmabelin) kívül megismerhesse mind a szélesebb szerb olvasóközönség, mind a nemzetközi történész-közösség. Azonban a kötet jellegéből adódóan szerencsésebb lett volna a magyar-szerb kétnyelvűséget választani, vagy legalább a tanulmányokat szerb rezümével ellátni. Meg kell jegyezni azt is, hogy a magyar és angol nyelvű változatok nem mindig azonosak. Ez egyes esetekben akceptálható: a magyar olvasó érti a „még hidegebb napok” jelentését, ezért elfogadható, hogy a hozzá fűzött magyarázat csak az angol változatban szerepel (360. 1. lábjegyzet). Az viszont joggal kérdezhető, hogy a Gajger-tanulmány magyar változata miért lett lényegesen rövidebb, mégpedig jelzés nélkül, az angol változatnál (169–176.), vagy miért hiányzanak a 2011. májusi vegyesbizottsági dokumentumok fordításai (a belgrádi nyilatkozat esetében a magyar, a vajdasági Magyar Nemzeti Tanáccsal kötött szabadkai megállapodás esetében az angol – 371–376. old.)?

A kötetet számos (és részben színes) szövegekőzi térkép és fotográfia, valamint néhány táblázat és grafikon illusztrálja, majd két kronológia zárja. Ezek igen informatívak, meggyőzően támasztják alá a tanulmányok tartalmát, a fényképek pedig jól érzékeltetik az események miliójét. Ezzel a szakmai hasznosságuk mellett jót tesznek a tipográfiaiag egyébként is igényes kiállítású, mutatós kötet küllemének és „fogyaszthatóságának”, s remélhetőleg hozzájárulnak ahhoz, hogy a szélesebb olvasóközönség is kézbe vegye (vagy szívesebben vegye kézbe) a könyvet. Azonban nem mentesek a pontatlanságoktól. Az európai integráció 1958–2013 c. térképen pl. (35.) Horvátország EU-n kívüli államként van feltüntetve. Ez még akkor sem szerencsés, ha tudjuk, hogy a kötet szerkesztési munkálatai a hivatalos horvát belépési dátum (2013. július 1.) előtt lezárultak, mert a horvát csatlakozás akkor már nem volt kérdéses. Nyilván az 1920 utáni kelet-közép-európai területi problémákat bemutató térképtől sem várható el minden egyes vita tételes feltüntetése, de éppen a kötet jellege miatt furcsállható, hogy magyar-jugoszláv relációban csupán a Bácskát nevesíti (48.). A képalírások sem mindig precízek. A háromhatalmi egyezményhez való jugoszláv csatlakozás aláírásánál pl. (113.) Cvetković mellett nem Cincar-Marković látható, hanem Ribbentrop. A 221. oldalon szereplő fénykép, legalábbis ha valóban 1944. november 2-án készült,

nem mutathatja a koalíciós kormányt (mivel az akkor még nem létezett), a Tito mellett álló személy pedig Karđelj, nem Őubašić.

Hasonlóképpen igen hasznosak és informatívak a kötetet záró kronológiák. Ezek egyike az akadémiai bizottság magyar tagozatának történetét foglalja össze 2013 januárjáig bezárólag, a másikban pedig Bíró László és Hornyák Árpád az 1918 októbere és 1946 januárja közötti időszak délszláv történelmét összegzi. Ezt az igen részletes és alapos, évente másfél - két és fél tucat eseményt felsoroló összefoglalót a magyar szakirodalomban kifejezetten hiánypótlónak tekinthetjük, az pedig külön érdeme, hogy (persze a kötet funkciójából adódóan is) kiemelt hangsúlyt helyez a délvidéki magyarság történetére és a magyar-jugoszláv államközi kapcsolatokra. Egy-két pontatlanság azonban a kronológiákban is előfordul, pl. Milovan Đilas külügyminiszterként való feltüntetése (468/508.). Ezt a funkciót a szóban forgó időszakban, 1945 szeptemberében Őubašić töltötte be (igaz, csak papíron, mert a tényleges döntésektől Titóék távol tartották), Đilas pedig sohasem. Téves a „Magyarország és a Balkán a 20. században” c. szegedi konferencia 2012. április 15–16-ra való datálása is (425/429. old). A konferenciát 2011. április 15–16-án tartották, az ugyanott említett könyvbemutató pedig 2013. április 24-én volt Zentán.

Ezek az apróbb pontatlanságok és egyenetlenségek azonban nem csökkentik a kötet értékét. A *Magyarok és szerbek, 1918–2012* réven olyan alapművet vehet kézbe az olvasó, amely képet ad a történettudomány ritkán megtapasztalható közvetlen társadalmi hasznáról (egy részben történettudományi indíttatású pozitív politikai folyamatról) szakmai szempontból pedig összefoglalja, rendszerezi, s több szempontból árnyalja és pontosítja az 1941–45-ös magyar-szerb viszonyról szóló ismeretanyagot. Ezért nélkülözhetetlen a további kutatómunkában, az egyetemi oktatásban és a szélesebb közvélemény ismereteinek bővítésében.

Juhász József

Šutaj, Štefan

MAĐARSKÁ MENŠINA NA SLOVENSKU V 20. STOROČÍ.

Bratislava. 2012. Kalligram Kiadó, 398 o.

Címet magyarul is.

Régóta váratott már magára egy a szlovákiai magyarokról szóló monográfia (A kötet szlovák nyelven jelent meg, az idézeteket a szerző saját fordítása alapján közöljük.), amely szlovák nemzetiségű szerző tolla által íródott. A kötet a Kalligram Könyvkiadó puhakötésű, ám igényes kiadásában jelent meg 2012-ben. A szerző, Štefan Šutaj érdeklődési területe többek közt az etnikai kisebbségek, a szlovák magyar kapcsolatok stb. A bevezetőt és főképp a tartalomjegyzéket megnézve azonban a cím megtévesztő lehet. A Magyar kisebbség a 20. századi Szlovákiában kissé tág megfogalmazást kapott, hiszen a kötet jobbára hanyagolja az első világháborút lezáró eseményeket, a Párizs környéki békéket, illetve csupán érintőlegesen tekint bele az első köztársaság életébe. Az 1945 utáni eseményeket tekintve azonban szinte teljesnek mondható. Csupán a magyar kisebbség bársonyos forradalomban játszott szerepe maradt ki, ez azonban a mű tematikáját és főképp a probléma megközelítésének módját tekintve marginális jelentőségű. A mű egy szerkesztett tanulmánykötet, melynek különálló részei eredetileg különböző előadások során hangzottak el, vagy hetilapokban, szakmai folyóiratokban és egyéb történeti tematikájú tanulmánykötetben jelentek meg. Ebből eredően az egyes fejezetek eltérő stílusban és szakmai igényességgel vannak megírva, ami meglehetősen szembetűnő, sőt zavaró lehet. Míg egyes tanulmányok egészen triviálisan, egy széles közönségnek szánt pár oldalas írásként születtek, addig a szakmai tanulmányok kissé túlzott faktológiája feltűnő. Bár az egyes korszakokra vonatkozó tanulmányok kronologikus időrendbe lettek szedve, sokszor átfedik egymást. A szerkezetből magától adódó probléma továbbá az egyes tanulmányok eltérő keletkezésének ideje, mely főképp az utolsó nagy tematikai csokornál, az 1989-utáni történéseknél zavaró. (Pl. a kettős állampolgárságról szóló alfejezet 2006-ban íródott; bár rendkívül jól átvilágítja a tematikát, a témában bekövetkezett alapvető változások miatt a tanulmány kibővítésre szorulna.)

A szerkezeti hiányosságok azonban eltörpülnek a szakmai tartalom, a történelmi összefüggések és ítéletek, valamint a minden tekintetben releváns számadatok közlése mellett. A mű, amellett, hogy a szlovák történész közösség hiányosságaira is rámutat, görbe tükör nemcsak a